

ELS GODAYOL,
FAMÍLIA DE CAMPANERS
DE VILADRAU

JAUME ENRIC ZAMORA I ESCALA

*"Una calitja pulcra t'acaba de fer llis.
La neu davalla com un escarbotament.
Repiquen les campanes indefectiblement.
S'allarguen les carenes com un desert pedrís."*

Fragment de *Sol d'hivern*
(*La Muntanya d'Ametistes*, 1933)
de Guerau de Liost

Si repassem l'obra poètica de Guerau de Liost podrem comprovar que les campanes s'integren fàcilment en el paisatge montsenyenc. En l'actualitat, els que vivim a ciutat associem el so de les campanes a les formes de vida rural. Aquesta associació resulta generalment tonificant, segurament per l'ànsia de retrobar-nos amb el silenci i amb la tranquil·litat. Cansats del ritme trepidant, les aglomeracions, les cues, les presses i el brunzit de la gran urbs, el ressò d'una campana en un entorn natural simbolitza una altra manera de viure i com a mínim ens allunya d'una quotidianitat urbana aclaparadora.

L'ofici del campaner, és a dir, aquella persona encarregada de tocar les campanes, ha viscut durant la segona meitat d'aquest segle la seva decadència i progressiva desaparició. Cal dir, però, que encara resten campaners i que en els darrers anys hi ha hagut una autèntica revalorització dels campaners i de les campanes que s'ha traduït en congressos, jornades d'estudi i publicacions.

En aquest cas, no pretenem fer una recerca campanològica exhaustiva, únicament volem recollir el testimoniatge d'un ofici anònim que en el cas de Viladrau ja és història. Un ofici que de la mà d'en Pere Godayol ens mostra els records, les anècdotes i els diferents retalls de la vida i de la història d'un nucli de població petit, a partir dels quals podem reconstruir un passat no tan llunyà, però realment molt diferent del nostre temps.

Som a casa de *cal Campaner*, tal com figura al costat de la porta d'entrada amb unes lletres de ferro forjat, a pocs metres de l'església parroquial de Sant Martí de Viladrau. En Pere Godayol, nascut l'any 1922, i per tant amb 77 anys d'edat, comença així el seu testimoniatge¹:

En Ton Godayol, agutzil-campaner de Viladrau, pare d'en Pere Godayol. (Foto: Família Godayol)

"Els meus avis², en Ton i la Filomena, ja feien de campaners a l'església de Sant Martí de Viladrau; llavors ho va seguir el meu pare que també es deia Ton, va morir als 65 anys, l'any 1945. Aleshores jo ja feia anys que també feia de campaner, anàvem fent entre tots dos i també la mare, la Dolores, perquè la que tocava més campanes era ella, s'aixecava de bon dematí, cap a les cinc del matí. Quan es feia clar ja havien d'anar a tocar les campanes i tocaven el **toc d'oració**. Primer es feia un **repicó**, és a dir, es tocaven les dues campanes alhora, la petita i la gran, i després es feien 9 batallades³, fent tres vegades tres tocs amb la campana gran, que li dèiem la Maria. Aquest toc iniciava i tancava la jornada laboral de la gent que treballava de sol a sol, al camp o al bosc. Es feia cada matí i cada vespre quan es feia fosc. Arribant a casa es deia el rosari. A voltes es deia tres o quatre vegades seguides.

El **toc a missa**, el tocava cada dia al matí el rector, de 15 a 20 batallades, amb la campana gran. Al llarg del dia es feien tres misses. Jo em sabia els evangelis tan bé com el capellà. Era una vida molt diferent d'ara, no tenies temps per a res, de diners no n'hi havia i havies d'anar sempre de bòlit. La mare quan s'aixecava al matí ja se n'anava a bosc a buscar un feix de llenya, de 30 o 40 quilos, que espurgava amb un tallant, es feia una mica de coixí per dur-lo a l'esquena amb ginesta, amb foguera (planta) o amb les mateixes branques d'alzina i es lligava el feix amb dues cordes. Quan tornava del bosc ens cridava a nosaltres, que érem ben petitets, i llavors ens aixecàvem. El pare, al matí, ja marxava a fer el jornal, ajudava els ferrers quan tenia algunes hores. També feia d'agutzil, agafava la corneta i havia de dir els pregons i si convenia un dia també tocava les campanes. Res, una cosa de molts oficis i molta misèria!

A migdia, a les dotze en punt, es **tocava a migdia**, l'hora de l'Àngelus, tothom anava a dinar. Igual al matí que al vespre, es feien 9 batallades. L'activitat diària era marcada per la llum solar. I al mateix temps, el toc de les campanes regulava i definia la nostra vida.

Hi havia moltes classes de repicons llavors. Nosaltres no els donàvem nom, senzillament sabíem tocar-los, tocàvem a la nostra manera, sempre igual, per costum.

Es tocava per **bateig**. Es feia repicó amb les quatre campanes, primer es tocaven les dues campanes grans, després les dues petites i després les quatre barrejades. Quan acabava el bateig anàvem i tocàvem, depenia del que pagava el padrí: si pagava més es tocava més estona, si pagava poc, llavors deien coi! si que ha pagat poc aquest, cinc minuts o un minut. És clar, si em donaven un duro no podia estar tres hores picant. Quan acabava el bateig, sortia la gent de l'església i tiraven confits, ametlles. En els bateigs de gent rica, fins i tot tiraven peces de plata. Jo estava tip de veure rics d'aquests que vénen per aquí i "bueno", "fotien" una mà de diners, com que en tenien de sobres, tiraven diners i joguines.

Llavors a **les festes grosses**, a la vigília, és a dir, al vespre abans, es feia un repicó amb les quatre campanes i després 9 batallades, durant deu minuts. Abans hi havien moltes festes. Les festes més assenyalades eren Pasqua, Corpus, la Mare de Déu d'Agost, Sant Martí, que era la festa major d'aquí (hi venia la cobla dels Lluïsos de Taradell, que se situava a dalt del cor de l'església) i Nadal. En aquestes diades, una hora abans de l'ofici, de la missa cantada, es feia un repicó, mitja hora abans el mateix rector tocava entre 12 i 15 batallades i, un quart abans, 3 batallades. Al migdia es ventaven les campanes grans. Fins als 17 o 18 anys no vaig poder voltar la campana gran, ja que pesava força. El Dijous i el Divendres Sant, en lloc de les campanes, es tocaven les "tenebres", és a dir, es feia voltar una roda de fusta amb unes fustes travessades, de les

quals penjaven unes masses que feien un so mort. Ja veieu que es tocaven campanes a cada moment.

A les **festes petites** es tocava un repicó més curt."

El Dr. Ariet Barberis, l'any 1915 en la seva *Topografia mèdica de Viladrau* recull el **toc de viàtic**, "una de les costums religioses ben arrelada entre els veïns és la de pendre el Santíssim Viàtic en les postrimeries de la vida o durant el curs d'una enfermetat, si aquesta es perllonga molt. *Al toc de campana* que senyala el combregar d'un malalt acudeixen els veïns a l'iglesia per acompanyar el Santíssim Viàtic fins a la casa del malalt si és del poble, i fins a la sortida d'aquest si és de pagès."⁴

"Quan es moria algú del poble, es **tocava a morts**, segons si la persona era soltera, casada, vídua, si era home o dona. Si era una criatura de menys de 7 anys, un albat, que abans en morien molts, anaven amb la caixeta ben blanca i es tocava 1 batallada amb una campaneta sola que s'anava repetint amb una pausa. Jo havia vist potser 10 o 12 morts de criatures en un sol any, no com ara que no en mor cap de criatura; ara, amb una injecció ja els tenen curats. Abans hi havia la rosa, l'escarlatina, la grip, la verola. El que l'agafava quasi ja era mort, i quan eren tan xics encara més. Fins les mares a l'hora del part s'hi quedaven. Quina diferència amb ara.

Ara no ho sembla, però abans la gent reconeixia els tocs de campana i com que el poble era tan petit, de seguida ho associaven amb les notícies que corrien de boca en boca pel poble.

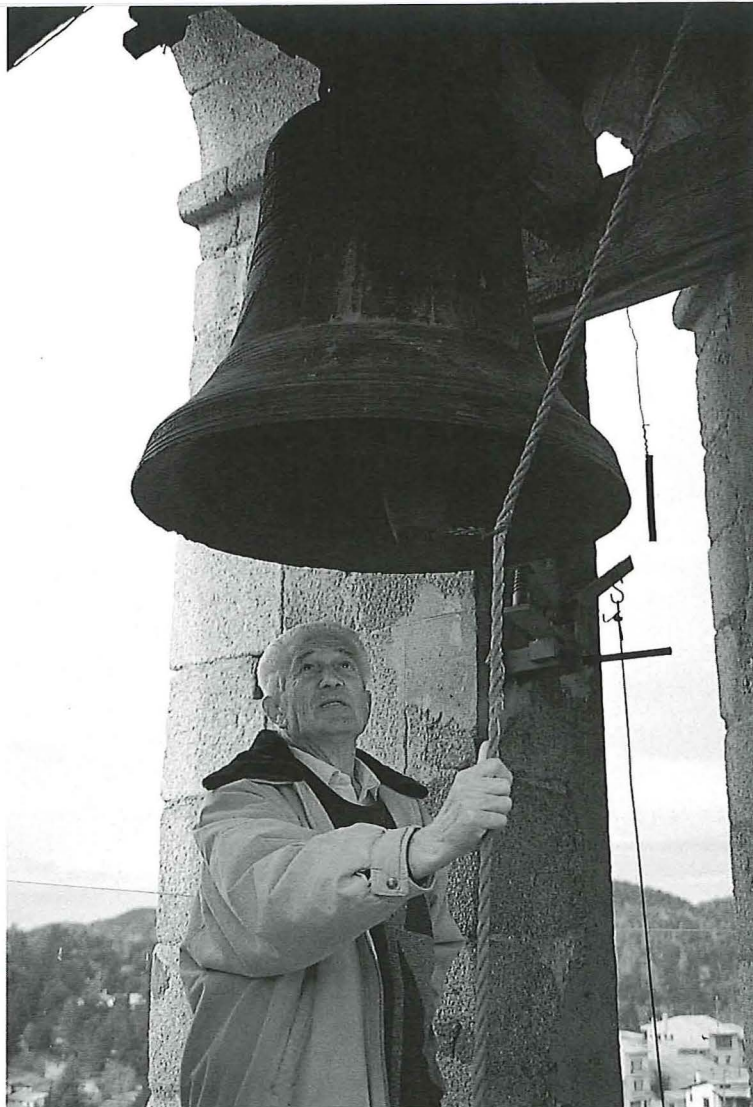
Llavors, quan es moria algú et venien a avisar per fer el toc de morts. Si era home, es tocava tres vegades combinant la campana gran i la petita, i, si era dona, es tocava dues vegades també combinant-les. L'endemà al matí tornàvem a tocar una hora abans d'anar a buscar el difunt, un altre cop quan el rector amb l'escolà es dirigia a casa del difunt i una altra vegada quan es tornava cap a l'església. Acabada la missa, es feia l'absolta i es tornava a tocar seguit fins que el difunt arribava al cementiri.

També es tocava quan venia el **mal temps**, quan vèiem tempesta, quan començava a llampegar, a tronar fort, a caure calamarsa... la gent tenia por de pedragades, llavors au vinga cap a dalt a tocar campanes! es tocava la grossa i la petita de forma seguida. I és clar, a vegades t'agafava a dalt una tempesta. Ara, que jo ja m'hi havia acostumat de petit, no tenia pas por, no en fotia ni més ni menys. Els llamps amb el parallamps del campanar fotien unes sotragades... Hi havia el farmacèutic que sempre que jo anava a tocar a mal temps pujava amb mi, li agradava molt."

Sobre aquest toc, Ariet Barberis diu "tenen també afició a tocar les campanes quan se presenta tempestat, per a evitar que aquesta descarregui dins del terme."⁵

*"A la cara que mira a tramuntana, i al costat de l'altar major, s'aixeca **el campanar**, de forma quadrada fins a mitja alçària, fent-se després vuitavada. Té un finestral a cada cara i acaba amb una teulada de forma cònica o aguda, que sosté com a coronament una gran bola de pedra de granit (ull de serp) en la qual hi ha encastat el parallamps. Les teules són envernissades de color verd i groc". Segons Ariet Barberis (1915) (Foto: J. Zamora).*

En Pere Godayol amb la campana Maria al campanar de Viladrau, en l'actualitat. (Foto: J. Zamora)

"També es **tocava a sometent**, quan hi havia lladres, quan sabien que algú robava, perquè la gent sortís a veure si el podien agafar. Era molt semblant que **tocar a foc**, era un tocar seguit, amb la campana gran i la petita, volent dir, és cosa d'anar-hi. Tothom agafava la seva arma per veure si agafaven el lladre-got, tothom s'hi podia apuntar, era un cos de voluntaris.

I si hi havia foc en una casa, l'havies d'apagar a galledades. Aquí una vegada es va calar foc, teníem una mica de pati i hi havia el femer –totes les cases del poble tenien femer– i una vegada un veí d'aquí dalt hi va tirar la cendra; va agafar i el foc va pujar cap a les golfes, que hi teníem saques, i es va encen-

dre una mica la casa, llavors el veí va avisar la gent que van córrer de seguida. Aquell dia no vaig tenir temps d'anar a tocar les campanes!

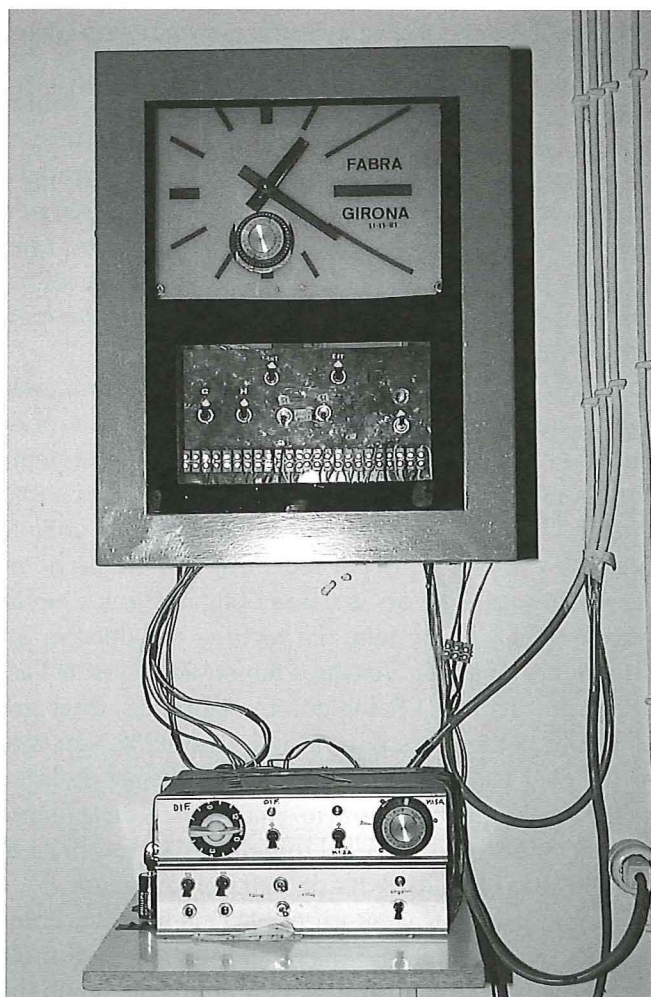
En aquell temps et passaves mitja vida tocant i només cobràvem amb espècies. Les terres de davant de la rectoria eren per a nosaltres; es regaven bé amb l'aigua de la mateixa rectoria. Aquesta terra per al campaner, feia tants anys que ho fèiem, feia tants anys que la cuidàvem i en trèiem molt, perquè era terra molt bona, estava a la vora de casa i teníem els fems que volíem. Sortien unes cols i unes remolatxes...! Llavors una meitat de la collita la donàvem al rector i l'altra era per a nosaltres. O sigui que això és el que pagaven per tocar les campanes. De diners res!"

En Pere fa balanç de l'ofici de campaner. "Era una feina molt pesada, tan lligada, tan lligada, que una persona havia d'estar sempre aquí casa. I l'única que estava sempre a casa era la mare. A més, els dissabtes havíem d'escombrar l'església i treure la pols. En aquell temps ens conformàvem a tot, com que no hi havia res a pellar. Era l'ofici més tirat que hi havia, no ho volia fer ningú. Era quasi matemàtic, a les 12 ja hi érem per tocar migdia. Ara no ho miren, toquen migdia a les 12 i 10 minuts, llavors era una obligació que s'havia de complir. La mare deia ho fem bé o no ho fem. La rectoria ens deixava uns baixos per deixar les patates, les carabasses. Nosaltres teníem les claus de l'església."

"Al campaner de Viladrau i havia quatre campanes, dues grosses -la Bàrbara i la Maria- i dues petites. A la guerra civil, l'any 1936, van venir els del Comitè de la FAI de Vic i van tirar dues campanes a l'hort de la rectoria, se les van endur per fondre-les per fer munició. Així, doncs, en quedaren dues -que són les que hi ha actualment-, la Maria i una de petita. La corda de la Maria es podia tocar des de l'altar i les altres des de dalt del campanar."

El meu pare -com ja he dit- va morir el 1945 i ja ho devia començar de ben petit. Era una feina que a ningú agradava gaire perquè era molt lligat. I allò que passa, un cop havia ja començat li sabia greu deixar-ho. Jo havia nascut el 1922 i als 7 o 8 anys, quan vaig començar d'escolà, ja feia de campaner amb el pare i la mare. Aquest campanar el pujava i baixava de nit, sense llum, com si corrés per aquí al carrer; hi ha més de setanta esglaons. Cada set o vuit esglaons hi ha un replanet. Amb dos bots anava d'un replà a l'altre. El 1947 me'n vaig anar a la finca de can Garcia a fer de guarda durant 15 anys. El 1950 em vaig casar. La mare estava aquí a casa, hi anava ella o si no la meva dona. Però amb el temps, ja vaig veure que la cosa es posava massa "peluda" perquè la mare ja es va anar fent gran, ja no podia pujar al campanar. Però, és clar, a la mare li sabia molt greu deixar això perquè hi estava bé amb els capellans, era molt creient, no feia comèdia, tenia molta fe, era una dona de fe."

Aquesta afirmació d'en Pere respecte a la vida de fe de la seva mare la podem relacionar perfectament amb la definició de la religió que fa Ariet Barberis. Vegem-ho. "La religió catòlica produeix grans avantatges als pobles que la

Comandament de control dels tocs de campana i el rellotge, a la sagristia de l'església parroquial de Sant Martí de Viladrau, en l'actualitat. (Foto: J. Zamora)

segueixen i ofereix quantes garanties de seguretat se puguin desitjar. Ella imposa una llei suau, recta, justa i benèfica. Ella ens aconsola en nostres infortunis i pesars, tanca nostres ulls en pau i ens acompanya fins el sepulcre.

La verdadera religió treballa sempre en favor de l'ordre social, procura establir i afiançar la vera germanor entre pobles, apartant i desterrant d'ells l'odi, l'egoisme, la venjança, l'ambició, fortificant i enrobustint el respecte i l'amor entre pares i fills. Ella reforça el principi d'autoritat, repta les idees depravades i nocives, procura consol i alivi al desvalgut, endolceix les seves penes i an-

goixes, catequitza a l'extraviat i aconorta a l'infeliç presoner detingut pels seus extravíos allà en estreta cel·la de tètrica presó."

Amb aquest fragment podem arribar a copsar la presència i la penetració intensa de la religió en la vida dels pobles en els primers dos terços d'aquest segle. I d'aquí que les campanes simbolitzessin i marquessin el ritme social, econòmic i religiós de les persones.

En Pere ens explica quan van deixar l'ofici. "Un dia, al voltant de l'any 1955, el rector va venir aquí i em va dir:

–Bueno mira, escolta, aquesta aigua amb la que regues, me la quedaré per regar una mica de jardí que tinc a dalt, la necessito i ja no hi podreu regar més.

Aleshores, jo li vaig dir:

–Doncs miri, a partir d'avui mossèn Anton, ja es pot tocar les campanes vostè.

A casa també ens cuidàvem de cobrar els arbitris de l'ajuntament, les matances del porc, dels vedells i al cap de l'any passàvem comptes amb el mateix Ajuntament; també s'hi guanyava molt poc. Pencàvem com a negres. Jo també feia de manobra, ajudant els paletes en la construcció. El 1969 vaig marxar a Terrassa a una fàbrica de potassa on vaig estar onze mesos, i després vaig entrar de conserge a l'Escola Industrial de Sabadell.

L'ofici de campaner el van anar agafant diferents veïns però ho van anar deixant."

En Carles Sapena, a través del seu estudi sobre les campanes, conclou "l'èxode rural, l'electrificació, les reformes litúrgiques auspiciades pel Concili Vaticà II i la secularització han estat causes determinants per a reduir dràsticament el nombre de campaners i campaneres."

També hem parlat amb el rector de Viladrau⁸, Joan Jiménez, dels tocs de campana actuals. El sistema és mecanitzat, data de l'11 de novembre de 1981, diada de Sant Martí i es redueix als següents tocs: el toc de bateig, que a través d'un interruptor manual es toca l'estona que es vol; el toc de difunts, que també es toca amb l'interruptor manual de 2 a 13 minuts; el toc de missa, que fa 34 batallades; i per últim, el toc de migdia, l'Àngelus, en què la campana gran dóna tres vegades tres cops i després la petita, 7 cops, cada dia, a les 12 i 10 minuts del migdia, i el toc d'oració, igual que l'anterior, a tres quarts de vuit del vespre.

D'aquesta manera podem establir el següent quadre amb els tocs d'abans i els d'ara a l'església de Sant Martí de Viladrau:

TOCS DE CAMPANA	ABANS	ARA
Oració	Sí	Sí
Migdia	Sí	Sí
Missa	Sí	Sí
Bateig	Sí	Sí
Morts	Sí	Sí
Viàtic	Sí	No
Sometent	Sí	No
Festes grans	Sí	No
Festes petites	Sí	No
Mal temps	Sí	No
Foc	Sí	No

Les campanes encara segueixen tocant, ara però gràcies a la tècnica. Els tocs actuals de ben segur que no tenen la varietat, la creativitat, el color i la personalitat dels d'abans. Els temps han canviat, i encara que en Pere ens transmet una certa nostàlgia quan ens explica la vida quotidiana dels seus avantpassats i d'ell mateix, de ben segur que la tècnica ha resolt allò d'haver de tocar campanes, ja que com deia en Pere, era molt esclau i poc reconegut.

De tota manera, hem pogut copsar que un ofici quan s'hereda, malgrat tot, s'estima. I això ens ho ha constatat la pujada al campanar amb en Pere Godayol, allà dalt ha reviscut el seu passat, ens ha explicat més anècdotes i més detalls de la professió i, finalment m'ha confessat "estic content d'haver tornat a pujar aquí dalt".

NOTES

- 1 Les entrevistes amb en Pere Godayol, que ha fet possible aquest treball, s'han realitzat el 25/8/95 i el 20/2/99. A ell i a la seva dona, Montserrat Massó, agraeixo molt sincerament la seva generositat i amabilitat en confiar-me el seu testimoniatge.
- 2 En la *Guia general de las montanya de la regió del Montseny* d'Arthur Osona (1886), en l'itinerari número 7, de Sant Marsal á Viladrau, hi trobem la següent referència, "Bon hostel á *Cal Americano*, també á casa la *Rita*; bons matxos de sella á 5 pessetas al día. En l'hostal també s'procuran guias. Lo mellor es l'Anton Guadayola, lo campaner". pàg. 17. L'última lletra *a* del cognom havia de ser una errada d'impremta.
- 3 El batall és la peça suspensa a l'interior de la campana que, colpint-la, la fa sonar.

- 4 ARIET BARBERIS, A.: *Topografia mèdica de Viladrau*, Fidel Giró, impressor, Barcelona, 1915, pàg. 73.
- 5 *Op. Cit.* ARIET, pàg. 73
- 6 *Op. Cit.* ARIET, pàg. 58.
- 7 SAPENA C.: *Les campanes*. Girona: "Quaderns de la Revista de Girona", 75, Diputació de Girona. Caixa de Girona, 1997, pàg. 45.
- 8 L'entrevista amb Joan Jiménez, rector de Viladrau; la vàrem mantenir el 4 de gener del 1999 i ens facilità l'accés al campanar el 21 de febrer de 1999. També li agraïm la seva amable col·laboració.

BIBLIOGRAFIA

- ARIET BARBERIS, A.: *Topografia mèdica de Viladrau*. Fidel Giró, impressor, Barcelona, 1915.
- GUERAU DE LIOST.: *Obra poètica completa*. Ed. Selecta, Barcelona, 1983.
- OSONA, A.: *Guia general de las montanyas de la regió del Montseny*. Estampa dels Successors de N. Ramírez y Cía., Barcelona, 1886. (edició facsímil, 1994)
- SAPENA, C.: *Les campanes*. "Quaderns de la Revista de Girona", 75, Diputació de Girona, Caixa de Girona, Girona, 1997.